

Svetlana Aleksandrovna Aleksijevič gimė Stanislavo mieste – vėliau pervadintame į Ivano Frankivską – Vakarų Ukrainoje. Ukrainietės mamos ir baltarusio tėvo šeimoje gimusi Svetlana užaugo mažame Baltarusijos kaime. Tuo metu Baltarusija ir Ukraina buvo dvi sovietinės respublikos, priklaususios Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungai (SSRS). Valdant sovietams, rusų kalba buvo pagrindinė. Svetlanos tėvai buvo mokytojai, o augdama ji pasinėrė į rusų literatūros tradicijas.

Nuo ankstyvo amžiaus ją stulbino kaimo moterų pasakojimai apie siaubingus laikus, kuriuos joms teko išgyventi. Jos kalbėjo apie revoliuciją, pilietinį karą, badą, terorą ir, ypač, Antrąjį pasaulinį karą. 1941–1945 m. Sovietų Sąjunga atrėmė A. Hitlerio Vokietijos įsiveržimą – tai buvo didžiausias ir pragaištingiausias susirėmimas karo istorijoje. Kare žuvo daugiau nei 20 milijonų SSRS piliečių – tikrasis skaičius gali siekti net 27 mln. Vien Baltarusija prarado trečdalį savo gyventojų, o tarp išgyvenusiųjų nebuvo tokių, kurių nepalietė karo sunkmetis. Šie pasakojimai visą gyvenimą išliko Svetlanos Aleksijevič atmintyje ir įkvėpė didelę dalį jos vėlesnių darbų.

1983 m. S. Aleksijevič pabaigė knygą „Karo veidas nemoteriškas“. Dvejus metus ji gulėjo leidykloje neišleista. S. Aleksijevič buvo apkaltinta pacifizmu, natūralizmu, herojiškos sovietinės moters garbingumo sumenkinimu. Baltarusijos Komunistų partijos Centrinio Komiteto nurodymu, knyga buvo sunaikinta, o S. Aleksijevič buvo apkaltinta antikomunistinėmis ir antivyriausybinėmis pažiūromis. Tačiau iškilus Michailui Gorbačioviui atėjo nauji laikai, prasidėjo perestroika. 1985 m. „Karo veidas nemoteriškas“ buvo išleistas tuo pat metu ir Minske, ir Maskvoje. Tais pačiais metais buvo išleista knyga „Paskutiniai liudytojai: šimtas nevaikiškų istorijų“. Kritikai pavadino abi knygas „karo prozos žanro atradimais“, žvilgsniu į karą iš moterų ir vaikų perspektyvos.

Netrukus po mokyklos baigimo Svetlana Aleksijevič įsidarbino reportere vietiniuose laikraščiuose. Studijuodama Baltarusijos valstybiniame universitete Minske ji mokėsi kartu su baltarusių rašytoju Alesu Adamovičiumi, buvusiu partizanu, kuris surinko sukrečiančias karo žodines istorijas. Iki šiol S. Aleksijevič įvardija A. Adamovičių kaip rašytoją, kuris turėjo didžiausią įtaką jos pačios kūriniams.

Ji taip pat apsilankė karo zonoje Afganistane. Knyga „Cinko berniukai“, kai ji buvo pirmą kartą išleista Sovietų Sąjungoje, sukėlė kontraversiją ir pasipiktinimą – kariuomenė ir komunistiniai laikraščiai vadino ją „šmeižikiška fantazija“ bei „isteriško piktybinių išpuolių choro“ dalimi. Knygoje pristatomi atviri ir paveikūs karininkų ir kareivių, seselių ir prostitučių, motinų, sūnų ir dukrų paliudijimai apie karą ir jo ilgalaikius padarinius.

Nors S. Aleksijevič buvo sėkminga žurnalistė, sovietinės leidyklos atmetė jos pradėtą knygą apie moterų karo prisiminimus, kadangi jie nesilaikė oficialaus herojiško naratyvo apie sovietų pergalę „Didžiajame patriotiniame kare“. Priešingai nei kitose kare dalyvavusiose šalyse, Sovietų Sąjungoje moterys tarnavo kariuomenėje, kovojo ir žuvo kartu su vyrais kareiviais desperatiškai gindamos nusiaubtą gimtinę. Pasirinkdama ir išsaugodama jų atsiminimus, S. Aleksijevič akcentavo detales, kurias kiti karo pasakojimai ignoravo – nesuskaičiuojamus būdus, kaip moterys karės kovėsi ne tik tam, kad išgelbėtų savo šalį, bet ir kad išsaugotų savo pačių žmogiškumą esant labiausiai nužmoginančioms aplinkybėms.

„Černobylio malda“ yra pirmoji knyga, kurioje pristatomi asmeniniai šios tragedijos paliudijimai. Žurnalistė Svetlana Aleksijevič paėmė interviu iš šimtų žmonių, kuriuos palietė atominės elektrinės griūtis – nuo nekaltų piliečių iki ugniagesių, kurie buvo iškviesti tam, kad pašalintų nelaimės padarinius – atskleisdama didelę baimę, pyktį ir nežinomybę, kuriuos jie vis dar jautė.

Devinto dešimtmečio viduryje naujas sovietų vadovas, Michailas Gorbačiovas, palaikė „Glasnost“ arba atvirumo politiką. Sutrumpinta S. Aleksijevič knygos „Karo veidas nemoteriškas“ versija pasirodė sovietiniame literatūros žurnale 1984 m. Dar po metų, su numanomu M. Gorbačiovo leidimu, buvo išleista visa knyga. „Karo veidas nemoteriškas“ iškart susilaukė sėkmės Sovietų Sąjungoje ir užsienyje, buvo parduoda daugiau nei 2 mln. egzempliorių. Po jos S. Aleksijevič išleido knygą „Paskutiniai liudytojai“, parengtą pagal pasakojimus tų, kurie karą išgyveno būdami vaikai.

Šiose ir vėlesnėse knygose Aleksijevič suredagavo ilgus interviu į trumpas ištraukas, kurias įtraukė į sudėtingą, bet rišlų pasakojimą. Leisdama savo pašnekovams kalbėti patiems, ji smarkiai sumažino savo pačios vaidmenį kaip aiškintojos ar komentatorės. Jos kūryba buvo lyginama su mozaikomis ar chordinėmis simfonijomis, kur girdima daug balsų ir sukuriamas detalus, panoraminis vieno ar kito istorinio laikmečio atvaizdas.

Artėjant Sovietų Sąjungos žlugimui, S. Aleksijevič knygos ne tik labai išpopuliarėjo skaitytojų gretose, bet ir sulaukė oficialaus literatūrinio pripažinimo. Jai buvo įteiktas SSRS „Garbės ženklas“ ordinas, Rašytojų sąjungos ir „Literatūros laikraščio“ apdovanojimai.

1991 m. griūvant SSRS S. Aleksijevič išleido žodinę istoriją apie vieną iš paskutinių trauminių šios santvarkos puslapių – ilgą ir bevaisį karą Afganistane. Pavadinimas „Cinko berniukai“ (išverstas kaip „Zinky Boys“ JAV ir „Boys in Zinc“ Jungtinėje Karalystėje) yra nuoroda į karstus, pagamintus iš cinko, kuriuose žuvusių sovietų kareivių palaikai buvo gražinami namo laidotuvėms. Daugelis apklaustųjų

aptarė baisumus, kuriuos matė ar kuriuose dalyvavo – tai sukrėtė skaitytojus, kurie buvo pripratę prie cenzūruotų karo pasakojimų, kuriuos daugiau nei pusę šimtmečio rašė sovietiniai rašytojai.

Rusijos piliečiai kasdien prisimena paskutinius 30 metų, parodydami mums, koks gyvenimas buvo žlungant Sovietų Sąjungai ir ką reiškia gyventi naujojoje Rusijoje, kuri liko jos vietoje. Interviu, paimtuose 1991–2012 m., S. Aleksijevič leidžia mums pažiūrėti, kas slypi už propagandos ir išgalvotų žiniasklaidos pasakojimų, parodydama panoraminį šiuolaikinės Rusijos portretą – ir rusus, kurie savo atmintyje išsaugojo prisiminimus apie priespaudą, terorą, badą ir žudynes, tačiau taip pat ir pasididžiavimą savo šalimi, viltį dėl ateities ir tikėjimą, kad visi dirbo ir kovėsi drauge tam, kad sukurtų utopiją. Tai pasakojimas apie gyvenimą žlugus idėjai, kuri buvo tokia galinga, kad vienu metu dominavo trečdalyje viso pasaulio – sukrečiantis žmogaus dvasios triumfo ir kančios audeklas.

Sovietų Sąjungos ir komunistinės santvarkos žlugimas atnešė didžiulius pokyčius rusų ir kitų buvusių sąjungos piliečių gyvenimuose. Daugybei jų senojo gyvenimo būdo bei jį pateisinusios įsitikinimų sistemos praradimas buvo nepakeliamas. S. Aleksijevič aprašė daug tokių atvejų savo knygoje „Mirties užkerėti“ (1993 m.), tyrime apie buvusius sovietų piliečius, kurie nusižudė iš nevilties.

Viena iš sovietų valdymo pabaigos pasekmių buvo Baltarusijos nepriklausomybė. Aleksandras Lukašenka tapo pirmuoju naujosios respublikos prezidentu. Nors pradžioje jis buvo laikomas patriotišku reformatoriumi, netrukus A. Lukašenka ėmėsi konsoliduoti savo asmenines galias, tildydamas oponentus, žabodamas žiniasklaidą ir slopindamas pilietines institucijas. Per 20 metų, praleistų valdžioje, jis neparodė jokių ženklų, kad ketintų perleisti valdžią kitam – kaimyninės šalys pasmerkė jo režimą kaip „paskutinę Europos diktatūrą“.

Negailestingai atviras sovietinės ir post-sovietinės istorijos portretas S. Aleksijevič kūryboje yra nesuderinamas su idealizuota versija, kuri parankesnė A. Lukašenkai ir jo palaikytojams. Rusijoje, kaip ir Baltarusijoje, S. Aleksijevič kritikai pasmerkė jos darbus kaip sovietinių žmonių šmeižtą. Nuo 1993-ųjų valstybės valdomos leidyklos atsisakė išleisti S. Aleksijevič knygas.

1986-aisiais įvykusi Černobylio atominės elektrinės avarija Ukrainoje sukėlė ekologinę katastrofą tiek Ukrainoje, tiek Baltarusijoje. Radiacijos poveikis sveikatai regione yra prieštaringai vertinamas jos paveiktose valstybėse, tačiau Baltarusijoje smarkiai išaugo vėžio atvejų skaičius suaugusiųjų bei vaikų gretose, o tūkstančiai mirčių abiejose šalyse yra siejamos su nelaimės padariniais. Praėjus dešimtmečiui, prisiminimai apie šią nelaimę išblėso beveik visame pasaulyje. Savo 1997-ųjų knygoje

„Černobylio malda“ S. Aleksijevič leido katastrofoje išgyvenusiesiems kalbėti patiems, kol jų balsai dar nebuvo nutildyti amžiams.

1986 m. balandžio 25-26 d. ketvirtąjį Černobylio atominės elektrinės reaktorių sudrebino sprogimai. Dangų apšvietė liepsnos, o pasklidusi radiacija užteršė žemę, nuodydama žmones ilgus metus po katastrofos. Nors valdžia bandė nusišluoti nelaimę, S. Aleksijevič praleido daug metų rinkdama išgyvenusiųjų liudijimus – padarinių likvidavimo darbininkus, gyventojus, ugniagesius, perkeltuosius gyventi kitur, našles, našlaičius – ir paversdama jų balsus į neraminančią žodinę istoriją, kupiną baimės, pykčio ir nežinomybės, tačiau taip pat ir juodo humoro bei meilės. (Sergei Supinsky/Getty Images)

Privati leidykla sutiko išleisti „Černobylio malda“ Baltarusijoje, tačiau per pirmąją šalies nepriklausomybės dešimtmetį S. Aleksijevič pozicija tapo vis rizikingesnė. Ji išreiškė savo protestą prieš A. Lukašenkos režimą išvykdama iš šalies ir pasitraukdama į savanorišką tremtį. S. Aleksijevič vylėsi sugrįžti netolimoje ateityje, tačiau nutiko taip, kad kitus dešimt metų ji praleido Paryžiuje, Berlyne ir Geteborge Švedijoje. Metus užsienyje ji praleido kruopščiai redaguodama interviu, kuriuos surinko kalbėdamasi su paprastais rusais ir kitais žmonėmis po Sovietų Sąjungos žlugimo. 2011 m., po beveik 10 metų užsienyje ir beveik pabaigusi savo naujausią knygą, ji priėmė sunkų sprendimą sugrįžti namo į Baltarusiją. Daug metų ruošta knyga, išleista 2014-aisiais, buvo sutikta kaip jos *magnum opus*.

„Padėvėtas laikas“ yra platus pasakojimas apie sovietinės svajonės kančias ir lėtą mirtį. S. Aleksijevič pripažįsta sovietų valstybės įkūrėjų kartos idealizmą bei drąsą tų, kurie siekė sukurti geresnę visuomenę iš Rusijos imperijos palaikų, gindami savo šalį – sumokėdami didžiulę kainą – nuo A. Hitlerio Vokietijos įsiveržimo. Galiausiai, ji apibendrina, jog revoliucijai viso labo pavyko pakeisti vieną tironiją kita. Į post-sovietinį laikotarpį S. Aleksijevič žvelgia ne ką optimistiškiau. Jos manymu, šimtmečiai despotizmo Rusijos žmones paliko nepasiruošusius savivaldai ir linkusius į nostalgiją senajai diktatūrai bei korumpuoto, autoritarinio valdymo pagundas.

Šiandien Svetlana Aleksijevič gyvena Minske, nors valdžia draudžia jai kalbėti mokyklose ir pasirodyti televizijoje ar radijuje. 2019 m. ji išleido knygą „Paskutiniai liudytojai“.

Parengta pagal [HTTPS://ACHIEVEMENT.ORG/ACHIEVER/SVETLANA-ALEXIEVICH/#BIOGRAPHY](https://achievement.org/achiever/svetlana-alexievich/#biography)